

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA AL CARRER DELS BANYS
NOUS, 10
(BARCELONA – BARCELONÈS)

Codi MHCB: 137/06

Data de la intervenció: 30 d'octubre-10 de novembre, 2006

14-18 de novembre, 2006

Lluís Juan Gonzàlez
Barcelona, gener de 2007

ÍNDEX

1. Fitxa tècnica -----	3
2. Introducció -----	4
3. Situació geogràfica-----	5
4. Context històric i antecedents arqueològics -----	7
5. Motius i objectius de la intervenció -----	9
6. Mètode de treball -----	10
7. Descripció dels treballs realitzats -----	11
8. Conclusions-----	13
9. Bibliografia -----	14
ANNEXES-----	15
• Repertori Estratigràfic-----	16
• Documentació fotogràfica-----	19
• Documentació planimètrica-----	20

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer dels Banys Nous, 10
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431,099 Y: 4581,743 Z: 7,50 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	30 d'octubre-10 de novembre de 2006 14-19 de novembre de 2006
PROMOTOR	Comunitat de Propietaris del carrer Banys Nous, 10
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Lluís Juan González

2. INTRODUCCIÓ

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arran de la necessitat per part de la Comunitat de Propietaris del núm 10 del carrer dels Banys Nous, representats per la Sra. Montserrat Tarragó i Calix, de realitzar diferents rebaixos en el subsòl indispensables per a la instal·lació d'un ascensor, el canvi del paviment del vestíbul, així com una nova entrada dels serveis d'aigua. L'obra respon a l'expedient núm. 01-20061-10288 de l'Ajuntament de Barcelona.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i alt valor històric, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (codi MHCB 137/06) coordinat pel Museu d'Història de la Ciutat, l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se la gestió arqueològica a l'empresa ATICS, S.L. La direcció tècnica ha estat duta a terme per l'arqueòleg Lluís Juan Gonzàlez, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Els treballs en qüestió han estat realitzats entre els dies 30 d'octubre-19 de novembre de 2006.

3. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat al núm 10 del carrer dels Banys Nous, dins el districte de Ciutat Vella de Barcelona. El terme municipal de la ciutat es troba conformat per la plana que delimiten pel S i pel N respectivament, els rius Llobregat i Besòs, amb els seus respectius deltes. El costat NW es troba delimitat per la serra de Collserola, pertanyent a la Serralada Litoral, i que té com a punt dominant el Tibidabo; als seus peus trobem altres turons de menor rellevància com ara el turó de la Rovira, el turó de la Peira, el del Carmel i el del Putxet, entre d'altres. Finalment, la mar Mediterrània delimita la plana pel SE.

En aquesta plana quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diferenciades:

- a) El nucli antic, actual districte de Ciutat Vella, que restà emmurallat fins a mitjans del s. XIX. Proper a la mar, està dominat en el seu costat sud pel gran promontori de Montjuïc, que s'aixeca suaument sobre el pla i cau bruscamment sobre la mar, facilitant així la defensa del litoral. En aquesta zona hi podem diferenciar tres àrees:
 - un nucli central, sobre l'anomenat *Mons Taber*. Fou sobre aquest petit puig calcari on es va establir la primigènia ciutat romana que més tard donaria lloc a l'actual Barcelona, la *Colonia Iulia Augusta Paterna Faventia Barcino*.
 - al voltant d'aquest nucli central trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al s XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Santa Maria del Mar, de Sant Pere i de la Mercè o dels Còdols. És en aquest sector on cal situar l'àrea que afecta el present treball, a tocar de la muralla

que envoltava la colònia romana, però a prop també de la l'església de Santa Maria del Pi, nucli central de la vilnaova del Pi.

- els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat, que es bastí al llarg de la segona meitat del s. XIV.
 - Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat, sense possibilitat d'aproximar-se a la Barcelona emmurallada per evidents raons estratègiques. No serà fins a darreries del s XIX, una vegada enderrocades les muralles, que aniran essent annexionats a la ciutat; així, serà Sarrià la darrera de les vil·les incorporades a la ciutat, ja a principis del s XX.
- b) Una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del s. XIX (l'Eixample del pla Cerdà), quan caigueren les muralles medievals que impedièn el creixement urbanístic de la ciutat. L'Eixample va representar la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla (que, com ja hem dit, acabarien formant part de la ciutat a partir de la fi del segle).

Així doncs, ens trobem dins una part de la ciutat de Barcelona molt marcada per la presència de la muralla romana, essent el propi carrer dels Banys Nous la fossilització del seu traçat. Passarem tot seguit a fer una ressenya del seu desenvolupament històric.

4. CONTEXT HISTÒRIC I ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Context històric

El carrer dels Banys Nous es troba actualment inclòs dins el que avui dia coneixem com a barris del Pi, al districte de Ciutat Vella de Barcelona, ocupant el costat SW i W del perímetre de la muralla romana. De fet, els diferents edificis del carrer van utilitzar el mur baix imperial com a element constructiu, la qual cosa n'ha permès la seva conservació en bona part.

Sembla que podem remuntar la presència humana en aquest sector fora muralles de *Barcino* al s I dC, quan es va anar formant al llarg de la via Augusta una de les necròpolis de la ciutat, encara avui visible parcialment a la plaça de la Vila de Madrid. Les fonts fan referència a tot aquest sector fora muralles com a una zona amb estanys poc salobre, on desembocaven diversos torrents que creuaven el pla de Barcelona i que hi dipositaven molts dels sediments que arrossegaven.

Fruit d'un creixement poblacional bastant ràpid, trobem que ja en el s. XI es parla de la vilanova del Pi i la seva església com un dels diferents nuclis habitats que s'havien desenvolupat al voltant de l'antiga ciutat romana del Mons Taber, una vilanova amb una base econòmica agrícola i ramadera, similar a la veïna vilanova dels Arcs, i similar a la de Sant Cugat o de Sant Pau, però diferenciada de les de Santa Maria i de la Bòria, dedicades a l'activitat comercial i portuària. Aquest ràpid desenvolupament l'hem de vincular a la bonança agrícola que es va viure entre els ss X i XII, fenomen al qual més tard haurem d'afegir el creixement comercial dels segles posteriors.

També a partir del s. XI comencem a tenir notícies escrites de l'existència d'un barri jueu dins l'àrea limitada per la pròpia muralla romana, i aproximadament, per fer-nos una idea, pels actuals carrers del Call, el carrer de Sant Sever i el de Sant Honorat. Aquest barri va comptar, des del 1160, amb un establiment de banys que es situaria a la confluència entre els carrers de la Boqueria i del Call, gràcies a la donació d'un hort que el comte Ramon Berenguer IV va fer a l'alfaquí Abraham. La instal·lació va perdurar fins el 1716

i van acabar donant nom al carrer que s'havia anat formant amb les cases adossades a la muralla romana.

Cap el s XII, tota aquesta zona fou parcel·lada al ser adquirida en propietat mitjançant diferents donacions, per l'orde del Sant Sepulcre, establert a l'església de Santa Anna, i durant el s XIII queda incorporada de manera definitiva dintre del recinte fortificat de la ciutat al construir-se el nou cinturó de muralles que baixava per les Rambles. L'església de Santa Maria del Pi fou, i segueix essent, la construcció més destacada del barri. Documentada ja al s X, l'edifici actual fou bastit entre el 1320 i el 1391, consagrat el 1453.

Intervencions anteriors

Han estat diverses les intervencions realitzades al propi carrer dels Banys Nous, sobretot les relacionades amb l'existència de la muralla, la seva documentació i consolidació. Així, al núm 16, es va aconseguir documentar un tram considerable del parament extern, que conservava tota la seva alçada fins el pas de ronda, incloent un relleu amb una figura humana, segurament reaprofitat d'algun monument funerari anterior (CEBRIÀ, 1992); igualment també es van documentar parcialment dues torres, també amb una alçada considerable (4,5m). També es relacionen amb la muralla els treballs duts a terme per N. Miró (MIRO, 1996) al núm 5 del carrer de l'Arc de Sant Ramon del Call, on es va poder observar l'existència d'un nou tram del parament intern i el pas de ronda, així com part d'una torre que conservava els indicis d'un sòl d'*opus signinum* situat per sobre del nivell de pas de ronda.

Finalment, al núm. 11 del carrer dels Banys Nous, on ara podem contemplar la seu del Centre d'Artesania de Catalunya, una excavació en extensió va permetre documentar part de l'entramat urbà existent a la zona entre els ss XIII i XVI, així com algunes restes d'estratigrafia altimperial, tot i que molt escadusseres (MEDINA, 2005).

5. MOTIUS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Tal i com ja hem indicat en els apartats anteriors, els treballs arqueològics duts a terme han estat propiciats per la necessitat de la Comunitat de Propietaris del núm 10 del carrer dels Banys Nous, de realitzar un seguit de rebaixos en el subsòl que permetin la instal·lació d'un ascensor i una nova entrada dels serveis d'aigua. El fet de que la zona afectada estigui situada en un indret d'interès arqueològic i alt valor històric, com hem vingut explicant en l'apartat 4, ha donat peu a que es considerés la realització d'un control arqueològic preventiu en vistes a la possible aparició de restes arqueològiques, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Podem resumir l'interès històric i arqueològic de la zona on s'han de dur a terme els treballs en diferents aspectes. Per una banda, el carrer afectat es troba dins del *suburbium* de la ciutat romana, a tocar de la muralla; el fet que des de períodes altmedievals, es recolzessin les diferents vivendes sobre el mur defensiu romà, ha fet que el seu traçat hagi quedat fossilitzat en el traçat de l'actual carrer. Per altra banda, ens trobem en un dels terrenys d'expansió de la ciutat durant els ss X i XII, formant part de l'anomenada Vilanova del Pi, situant-se a les seves rodalies els mal anomenats Banys Àrabs, d'origen medieval i pertanyents a la comunitat jueva. Finalment cal destacar la proximitat de l'indret a una de les vies d'entrada a la ciutat en època romana i medieval.

Tots aquests motius creiem que justifiquen per si sols la importància de dur a terme els citats treballs arqueològics a la zona per tal de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, procurant obtenir la màxima informació de l'àrea i així complementar els estudis realitzats fins el moment.

6. MÈTODE DE TREBALL

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris (1979) i A. Carandini (1977).

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), que els individualitza els uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, situació en les plantes i seccions i posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

Els treballs als quals fa referència la present memòria s'inicien el dia 14 de Novembre de 2006. Tal i com indicava el projecte d'obra entregat al MHCB, la intervenció suposava l'obertura d'una fossa de 130 x 80 cm i 130 cm de fondària, a la finca situada al núm 10 del carrer dels Banys Nous, de Barcelona, per tal d'instal·lar un ascensor.

Aquesta cala ha estat denominada com a cala 100, essent numerades totes les UE documentades a partir del núm 101. A peu d'obra, i observant-se la necessitat de renovar l'entrada del servei d'aigua, es va decidir practicar una rasa de dos metres de llargària i 60 cm de fondària per permetre la instal·lació de la nova canonada, aprofitant la presència del tècnic arqueòleg. Aquesta rasa ha estat denominada com a rasa 200, essent numerades totes les UE documentades a partir del núm 201.

Per la realització de la cala 100, situada dins una habitació existent sota l'escala de la finca, es va procedir a desmantellar el paviment existent, format per una capa de ciment, mitjançant martell elèctric. Per sota del paviment es va poder documentar una acumulació de runa contemporània que ha resultat invariable fins la cota màxima assolida. Cal dir que, al arribar a la cota necessària, s'intuïa la presència d'un dipòsit o cisterna, farcit amb la mateixa runa¹.

Pel que fa a la rasa 200, es va procedir de manera idèntica a l'actuació dins la cala 100, desmantellant el paviment del vestíbul, format per rajoles de 15 x 30 cm, i una petita preparació en ciment. Per sota d'aquesta, es va observar la presència del mateix paquet de runa documentat a la cala 100, així com una canalització inutilitzada².

Si bé el Projecte d'Intervenció Arqueològica també suposava el control del canvi de paviment del vestíbul, davant les petites dimensions del mateix, i

¹ Veure Annexes, fotograf. 1

² Veure Annexes, fotograf. 2

observant-se que la rasa 100 ja suposava més d'una tercera part de la superfície a intervenir, es va decidir donar per finalitzada la intervenció.

8. CONCLUSIONS

El resultat de la intervenció al núm 10 del carrer del Banys Nous, amb codi MHCB 137/06, constata la inexistència de restes arqueològiques rellevants a la zona afectada, podent-se parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en un paquet de runa contemporània que s'extén per tot el subsòl de la finca. L'escassa profunditat de la rasa i la cala realitzades (amb un màxim de 130 cm), han impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes, tenint en compte els antecedents de la zona que ens envolta.

9. BIBLIOGRAFIA

- **AAVV.-** *Actes del I congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història. El Pla de Barcelona i seva història.* 1982.
- **AAVV.-** *Història de Barcelona*, vol. 2, 3, 4, 5. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992.
- **ARAN SURIOL, J.-** *Santa Anna de Barcelona: monestir, col·legiata, parròquia.* Ed. Mediterrània. Barcelona, 2002.
- **CALPENA MARCOS, D.-** *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Banys Nous, 11 / Cecs de la Boqueria, 8.* Barcelona, 2004.
- **CARANDINI, A.-** *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica.* Crítica. Barcelona. 1977.
- **CEBRIÀ, A.-** *Informe sobre el procés d'acabat i restauració del fragment de muralla romana, incloses dins les obres de remodelació del Centre Ocupacional Sínia (Banys Nous, 16).* Barcelona, 1992.
- **HARRIS, E. C.** *Principios de estratigrafía arqueológica.* Crítica. Barcelona. 1979.
- **MEDINA GUERRERO, E.-** *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer Banys Nous, 11.* Inèdit. 2005.
- **MIRO ALAIX, N.-** *Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de l'Arc de Sant Ramon del Call núm.5.* Barcelona, 1996.

ANNEXES

- **Repertori Estratigràfic**
- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació Planimètrica**

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Nom de la intervenció: Banys Nous, 10			UE : 101	
Sector: Cala 100		Codi MHCB: 137/06	Cronologia: S. XX	
DEFINICIÓ :	Paviment.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat superficial format per una capa de formigó d'uns 10 cm de gruix (7,50-7,40 m snm).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Nom de la intervenció: Banys Nous, 10			UE :102	
Sector: Cala 100		Codi MHCB: 137/06	Cronologia: S. XX	
DEFINICIÓ :	Estrat de runa.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per runa contemporània, procedent d'alguna obra realitzada a la finca amb anterioritat. 130 cm de potència (7,40-6,10 m snm).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Nom de la intervenció: Banys Nous, 10				UE :201
Sector: Rasa 200		Codi MHCb: 137/06	Cronologia: S. XX	
DEFINICIÓ :	Paviment actual de la finca			
DESCRIPCIÓ :	Paviment format per rajoles de 15x30cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	202	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Nom de la intervenció: Banys Nous, 10				UE :202
Sector: Rasa 200		Codi MHCb: 137/06	Cronologia: S. XX	
DEFINICIÓ :	Preparació de paviment.			
DESCRIPCIÓ :	Preparació del paviment actual, format per una capa de ciment d'uns 5cm de potència (7,45-7,40 m snm).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	203	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Nom de la intervenció: Banys Nous, 10			UE :203	
Sector: Rasa 200		Codi MHCB: 137/06		Cronologia: S. XX
DEFINICIÓ :	Estrat de runa			
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per runa contemporània, similar al documentat a la cala 100 (7,40-6,10 m snm).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	102	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	202
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Fotografia núm. 1: Vista de la cala 100

Fotografia núm. 2: Vista de la rasa 200

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

